

V. Ludicka

*Laiidos
Valandos*

LAISVOS VALANDOS

VINCAS KUDIRKA

LAISVOS VALANDOS

IV-TAS LEIDIMAS

VALSTYBINĖ LEIDYKLA
K A U N E

Viršelis dail. A. Vaičalčio.
Išleista 1942 metais. Leidinio Nr. 97. Redagavo B.
Rutkūnas. Ats. red. H. Radauskas. Tiražas 5 200 egz.
Spaudė Valstybinės Leidyklos „Šviesos“ sp. Kaune.

ORIGINALINĚ LYRIKA

VARPAS

Kad rytą saulė spinduliu pirmiausiu
Apreiškė žemei tekėjimą savo,
Užgaudė Varpas liepimu aiškiausiu,
Tarytum jisai žmogaus lūpas gavo:
Kelkite, kelkite, kelkite, kelkite . . .

Tuoj darbininkai visi sukniždėjo,
Lyg gyventojai užgauto skruzdyno,
Ir kasdieniniai darbai prasidėjo
Žmonių lizduose ir ant lauko gryno.
Kelkite, kelkite, kelkite, kelkite . . .

Varpas dar garsiau ir dar aiškiau gaudžia,
O gaudus balsas veržiasi per orą.
Dėl ko nebaigia savo dainą gaudžią?
Tinginius prikelt turi tikrą norą.
Kelkite, kelkite, kelkite, kelkite . . .

.

Tai skambink, „Varpe“! Tegul gaudims tavo
Išilgai, skersai eina per Lietuvą!
Budink ir šauki gaudžiu balsu savo,
O tas šaukimas perniek tenezūva!
Kelkite, kelkite, kelkite, kelkite...

Kas darbininkas ir kas dirbti gali,
Į tavo balsą prie darbo teimas!
O kur atrasi tinginį miegalį, —
Tegul neliaudams jį budin gaudimās:
Kelkite, kelkite, kelkite, kelkite...

LABORA

Kol jaunas, o broli, sėk pasėlio grūdus
Ir dirvos ne'pleiski! Tuomet, kada jausi,
Kaip kūns ima stingti, dvasia jau susnūdus,
Vėlu juk prie darbo: nei sėsi, nei piausi.

Kol dega krūtinėj šventa ugnis toji,
Kur traukia prie darbo ir duoda tiek vieko,
Jog menkas ir silpnas net milžinu stoji,
O dirbk, idant neitų ugnis ta per nieką!

Kol dar idealais, broli, besigėrėsi,
Tu siek idealo, tik doro ir aukšto,
O skubink! Paskui tu... jų išsižadėsi
Dėl trupinio aukso, gardaus valgio šaukšto.

Gyvenimo knyga skaityk laps į lapą,
Nestodams, kad kartais, į tinginius kliuves,
Tu nesupelytum ir neitum į kapą
Be likusio ženkle: kad žmogumi buvęs.

O jeigu apilsi sunkiam darbe savo
Ir, nykstant spėkoms jau, nuliūsi, nerimsi,
Tai žvilgtelk į darbą jaunų draugų savo —
Vienoj akimirkoj iš naujo atgimsi.

GRAŽU, GRAŽIAU IR GRAŽIAUSIA

Atminimui susirinkimo pas J. Gaidį, Varšuvoje

Gražu yra matyti lietuvių būrelį,
Kurie tarp svetimųjų vienybę užlaiko
Ir, sus'ėję, tėvynei aukoja žodelį
Ir motiną pagarbin atminimais vaiko.

Gražiau, jeigu kiekvienas pripažinti gali,
Kad nuo žodžių jų širdys taipgi neatskirtos
Ir visos tiesiog kreipias į tėvynės šalį,
Ir meilėje tėvynės visados yr tvirtos.

Gražiausia vienok esti akimis matyti,
Kada širdims ir žodžiams ir darbai atsako,
Kad visi tie lietuviai patys, nevaryti,
Savo tėvynės garbei ne'pželdina tako.

ARTOJO SKUNDAS

O, sielvartėli mano didžiausias!
Tai aš apleistas ant margo svieto!
Tiek turiu kęsti vargo taip kieta,
Lyg už visus aš būčiau kalčiausias!

Pats anksti kėlęs piaut einu pievas,
Pats taisau žagrę, pats ir akėju,
Prakaitą savo prie darbo lieju
Taip ve, kaip žmogui paliepė Dievas.

O vienok žemė taip menkai dera,
Kad nė už darbą man negražina,
Ir kiekviens triūsas susigaišina,
Rodos, Dievs davė ranką negerą.

Man vargingiausia jau dalis lieka:
Aš prieš kiekvieną traukiuos iš kelio,
Neimu niekam menko krislelio,
O mane skriaudžia, laiko per nieką.

Vienas, lyg erkė, prakaitą mano
Šiurbia ir lobsta; to nepakanka:
Dar į kišenių įkiša ranką —
Apvagia, apsuk, kaip kas išmano.

O čia pilvočiai, ponai visoki,
Tik krauju mano vien išmaitinti,
Žmogum nenori manęs vadinti,
Niekin ir spardo lyg šunį kokį.

O, sielvartėli mano didžiausias!
Tai aš apleistas ant margo svieto!
Tiek turiu kęsti vargo taip kieta,
Lyg už visus aš būčiau kalčiausias!

Broli, skundais tik — mokslas atsako —
Nenuvarysi dvasios sunkumą,
Ir neišrausi dagių nuo tako.
Eik šen pas mane, rasi ramumą!

Aš išmokinsiu žemę priveikti,
Kad užderėjims būtų geresnis,
Nepatingėsiu rodą¹ suteikti,
Kad kiekviens triūsas būtų spartesnis.

Aš tau išreikšiu mintį piktųjų,
Kur tik pagriebt ką iš tavęs tyko,
Aš tau žabangas perspėsiu jų,
Jokio neslėpsiu pikto dalyko.

Aš išvadžiosiu, kad tai yr monai,
Jei ponu save esant kas mena,
Kad visi sviete lygūs yr ponai,
Nes visuos lygiai Kristus gyvena.

NE TAS YRA DIDIS

Ne tas yra didis, prieš ką milijonai
Prispausti retėžiais žemyn galvas lenkia,
O dvasioje keikia; didi ne tironai,
Kurie reikia garbint, nors jie visiems kenkia.

Tik tas yra didis, kurs gyvastį savo
Paskyrė teikimui tik artimui laimės,
Kuris didžius darbus žmonijai aukavo,
Prieš ką svietas klaupia su dėkui, n'iš baimės.

Ne tas yr galingas, kuriojo galybė
Tik ašarų, kraujo upeliųos braidyto,
Kurio galią skelbtų griuvėsių daugybė,
Sudegintų turtų, žmonių nužudytų.

Galingas tasai, kurs be kraujo gal skliesti
Tarp svieto brolystę iš krašto į kraštą,
Kurs vargdieniams duoda jų strėnas at'tiesti,
Palengvindams sunkią gyvenimo našta.

Ne tasis drąsus yr, kurs, stvėręs už kardo,
Dantims grieždams, rodos, žvėris koks įniršęs,
Ant artimo šoka, jo gyvastį ardo,
Kad pats yra žmogus, visai užsimiršęs.

Drąsiu tiktai tąjį mes turim vadinti,
Kuris už minties mūs kovoja liuosybę,
Kurs nuomones savo išdrįsta apginti,
Kurs į akis svetui pasako teisybę.

TAUTIŠKA GIESMĖ

Lietuva, tėvyne mūsų,
Tu, didvyrių žeme!
Iš praeities tavo sūnūs
Te stiprybę semia!

Tegul tavo vaikai eina
Vien takais dorybės,
Tegul dirba tavo naudai
Ir žmonių gėrybei.

Tegul saulė Lietuvoj
Tamsumus prašalina,
Ir šviesa, ir tiesa
Mūs žingsnius telydi.

Tegul meilė Lietuvos
Dega mūsų širdyse,
Vardan tos Lietuvos
Vienybė težydi!

ŽVIRBLIAI IR KALIAUSĖ²

Sutarė žvirbliai pasimylėt³ kartą,
O kad lyg gėda laužyt žodį tartą,
Išlėkė pulkas grūdų paieškoti.
Atrado dirvą, kviečių kelias lyses
Ir, kuris buvo lyg labiau išdrįšęs,
Šoko prie darbo: varputes terioti.

*

Štai vienas žvirblis pamatė tuo tarpu
Kažin ką juodą styrint viršum varpų
Ir, išsigandęs, čir čir čir! suriiko.
Žvirbliai, išgirde, kad jų draugas rėkia,
Nelaukdami tuoj į krūvą sulėkė,
Kas čia yra, — klausia, — kas čia atsitiko?

*

Žvirbliuks parodė — taip, tikra teisybė:
Kviečiuose riogso bauginga baisybė.
Lyg būtų paukštis: turi sparnus, snapą...

Lyg lėkti taikos... Kas tai per daikts būtų?
„Kad į nelaimę iš mūs kas nekliūtų!“ —
Šnekasi žvirbliai, vos gaudami kvapą.

*

— Vyrai! Ar žinot? Tai tikras erelis!
Aš jį pažįstu! — tarė viens žvirblelis.
— Lėkime iš čia, kol dar sveikas sparnas! —
— Netiesa, broli! Sakau, kad pelėda! —
— Ir nuo jos bėkim, nes ir ta mus ėda! —
— Tai vanags, vyrai! — Ne, ne, ne, tai varnas! —

*

Dar bailių žvirblių balsai nenutilo,
Tuo tarpu vėjas, lyg tyčia, pakilo
Ir sujudino kviečiuose baisybę.
Žvirbliai varguoliai per valandą ūmą,
Tarytum šaute, sulindo į krūmą,
Užmiršę kviečius ir varpų gausybę.

Mat, žvirbliai, žodžių baugingų paklause,
Arčiau nebandę pažinti teisybės,
Palydėj⁴ kviečius... Na, o iš teisybės
Kviečiuos būt radę tik seną kaliausę.

MANIESIEMS

Jeigu audra ištikus verstų stulpą vieną
Iš tų, kurie prilaiko jūsų namo sieną,
Namas negrius — iš baimės jūs neišlakstykit,
Tik vieton ano stulpo tąją pačią dieną
Tuoį kitą statykit!

Jeigu žūtų nuo rankos priešo ar likimo
Vienas tų, kur augin garbę, dvasią jūs kilimo,
Rimkit — tegul širdžių jūs drąsums neatstoja,
Tiktai, ką anas darė vyrs pasišventimo,
Tegul kits kartoja.

Lietuva mano! Priešui ant tavęs įnirtus,
Privalai hidra tapti ta, kuriai nukirtus
Galvą, tuoį kelios galvos vieton jos išdygsta.
Išliksi, tik į hidrą gyvumo pavirtus,
Nors priešas nestygsta!

LIETUVOS ŠVIESUOLIAMS

Ko tvirtinot mums nuolat: mokslas reikalingas,
Mokslas jūs sunkiam vargui vaistas stebuklingas?
Ko žodeliais gražiausiais mus gundėt kas sykis:
Tamsuoli, eik prie knygos, tamsuoli, mokinkis?
Ko siūlėtės jūs patys parodyt mums kelią,
Kuris naktį prašalins, duos giedrią dienele?
Nusidirbę, nuilbę ir dar prakaituoti,
Skubinome įgyti, ką žadėjot duoti.
Ir, ištiesę į jus savo rankas pūslėtas,
Tarėme: „Kur tas mokslas jūsų pažadėtas?
Duokite mums jį, broliai, mes trokštame jojo!“
Tąsyk jūs garsus klyksmas staiga apsistojo,
Kažin kur išsislapstėt, tartum niekadėjai,
Ir žadėjimus jūsų išnešiojo vėjai...

*

Kam jūs ėmę suardėt mūs širdžių ramumą,
Priminę mums Lietuvą, pareigų šventumą,
Kur Lietuva tėvynė uždeda ant mūsų?

„O! dėl Lietuvos, šaukėt, negailėkim triūsų,
Aukų, pasišventimo! Nesiduokim skriausti
Rijikams tautos mūsų! Verskim juos pajausti,
Kad mes gyventi norim! Į kovą! Nežūsime!
Tik eikite su mumis, mes jūs vadais būsim!“
Tada užsiliepsnojo mūs šalto krūtinės
Ir stojome prieš skriaudą žemelės gimtines.
Kada gi priešai stvėrė draskyt mus, apnikę,
Jūs, kaip niekšai, pabėgot, mus vienus palikę!
Mus iš tėviškės tremia, kalėjiman ima,
O jūs? .. kažin, ar matot mūs pasišventimą...

*

Arba jūs numalšinkit sujudintą protą,
Užgesinkit iš naujo mūs širdį liepsnotą,
Arba, stoję į eilę, kaip tikri vadovai,
Švieskit mus ir neduokit gest pradėtai kovai!
Bet, mus syki sukurstę, vienu nepameskit —
Žadėjot vadais būti, tai grįžkit ir veskit!

VALERIJAI

Kada mane ištiko likims raudulingas,
Kada dvasią prislėgė nelaimių klampynė,
Rankas buvau nuleidęs... Tarei man: „Tėvynė
Žiūri į tave, kelkis — tu jai reikalingas!“

Kad tyčiojos iš manęs svietas nedėkingas
Ir, manęs nesupratęs, man širdį sumynė,
Rengiausi prakeikt viską... Nuo to mane gynė
Priminims tavo: „Dar tu draugijai⁷ skolingas!“

Aš kėliausi ir dirbau. Kad dėl neteisybės
Pakliuvau į žabangas, netekau liuosybės,
Kada mane teriojo priešai užsigulę...

Per tave man nušvito kalėjimo tamsybės,
Kaip angelas sargas mane raminai... Bičiule!
Palaiminta būk!

SEKIMAI IR VERTIMAI

MOTINAI

Pagal Kl. Junošą

O, motin! kada tavo vaikas valgyt šaukia,
Paduok jam juodos duonos, vandens iš šaltinio —
Anksti tegul prie vargo pripras kasdieninio,
Tegul paskui, jį kęsdams, kaktos nesuraukia!

O kada tavo vaikas su kaimynais žaisto,
Mokink jį mylėt draugą, mokink suteikimo,
Pratinki prie kantrybės ir pasišventimo
Ir vesk į mokyklą, kur gaus dvasiai maisto!

Kada gi tavo vaikas ateis į tvirtumą,
Rodyk, tegul sau sunkų darbą pasilaiko
Ir, eidams paskui žagrę, teturi ramumą!

O idant tavo triūsas turėtų svarbumą,
Dėk sėklą sūnaus širdin tuoj iš jauno laiko,
Nes tik motinai ačiū už gerumą vaiko!

NEMUNUI

Pagal Ad. Mickevičių

Nemune, mūsų upe! kur vandenys tavo,
Kuriuos sėmiau į mažą vaiko delnužėlį,
Kur laivs nešiojo mane, jauną bernužėlį,
Kad atvėsio ieškojau karštai širdžiai savo?

Čia dažnai mano Laura plaukus sau šukavo
Ir iš pievos kvietkelių pynė vainikėlį.
Nesyk ašaroms savo drumsčiau jos šešėlį,
Kurs visoje grožybėj ant vilnies siūbavo.

Nemune, upe mano! kur vilnių daugybė,
Su kuriomis tiek vilties ir laimės tiek buvo?
Kur dingo mažų metų ta miela ramybė?

Kur mielesnė jaunystės nerimastis žuvo?
Nematyt mano Lauros, nér draugų vainiko...
Viskas pradingo, kodėl ašaros man liko?..

VILIJA

Pagal Ad. Mickevičių

Vilija, mūsų motina upelių,
Aukso tur dugną, mėlyną veidužį.
Širdies gražesnės, aiškesnių akelių
Skaisti lietuvė, kur sem' vandenužį.

Vilija teka kvietkynais puikiausiais
Klonyje Kauno ne'psakytos grožės.
Lietuvę kalbin žodeliais meiliausiais
Mūsų berneliai, kaip tulpės ir rožės.

Klonio žolynus Vilija išpeikia —
Nemuno ieško su atida tvirta.
Ilgu lietuvei — lietuvių nereikia,
Nes jos širdelė svetimšaliui skirta.

Nemuns, į glėbį Viliją pagavęs,
Neša į erdvę, kur gelmės ir uola,
Spaudžia širdingai meilužę prie savęs,
Ir marių gylyj abudu prapuola.

Ir tu ateivio at'toliŋta būsi,
Vargše lietuve, nuo gimtinės savo
Ir užmiršimo vilnyje pražūsi,
Tiktai liūdnesnė, tik be brolių savo.

Neklausys upė, nė širdis, sudraudžiant.
Mergelė myli, o Vilija plaukia.
Vilija dingsta, Nemunui beglaudžiant,
Mergelė bokšte ašarėles braukia.

PONIA TVARDAUSKIENĖ

Pagal Ad. Mickevičių

Geria, valgo, pypkes rūko,
Šoka, ūžia, lyg padūko,
Riksmu sugriaus, rodos, sienas,
Kaip gal, linksminas kiekvienas.
Tvardauskas kerčią užėmęs,
Lyg paša koks įsirėmęs,
„Gerkit, vyrai!“ — tyčia varo
Ir juokus aplinkui daro:
Kareiviui, kurs drąsiai skraidė
Ir kitus didžiuodams baidė,
Šoble palei ausį mojo —
Kareivis zuikiu tuoj stojo.
Štai, apgintoją prieš sūdą,
Kur kamputyj laižė bliūdą,
Mašnele tiktai sukirto —
Tuoju tas į šunį pavirto.
Šiaučių už nosies pakratė,
Prie kaktos voles pristatė —
Ėmė tekėti degtinė,

Pritekėj pilna statinė.
Kad šnapsą išgert norėjo,
Jam stiklelis subruzdėjo.
Žiūri: ant dugno stikliuko
Styri ragučiai velniuko.
„Iš kur tu čia?“ — Tad velniukas,
Tikras ponaičiukas striukas,
Kepurę nusėmęs bailiai,
Visiems turstelėjo dailiai,
Šoko ant kojų abiejų,
Užaugo ant mastų dviejų;
Vieną koją tur arklinę,
O vėl kitą vanaginę.

— A, Tvardauskas! Sveikas gyvas!
Ko taip žiūrai? Ar tau dyvas
Mefistofelį matyti?
Tik nenori jau pažinti.
Juk žinai: ant Kalno Pliko
Surašas⁸ mudviejų liko
Ant jaučio odos padėtas⁹,
Kad tu man esi žadėtas.
Te žadėjims neim ant vėjų!
Ketinai po metų dviejų

Pats į Rymą atvažiuoti
Ir man dūšią atiduoti.
Sulaužytas žodis tapo,
Laiks išėjo kirograpo¹⁰,
Tu apgaut rengiesi peklą —
Išvaduotų savo kaklą.
Bet atėjo tavo laikas —
Jau nebūsiu tokis paikas:
Vietą šią Rymu vadinam,
Na, ir tave imt ketinam! —
Tvardauskas prie durų nėrė
Į tokį *dictum acerbum*¹¹,
Velnias jį už skverno stvėrė:
— Kur tavo *nobile verbum*?¹² —
„Na, dabar tai pasidarė!“
Taip Tvardauskas pats sau tarė.
Bet nuo baimės tuoj at'tokęs,
Kipšui prie akių prišokęs,
— Palauk, — sako, — velnio vaike!
Perkratyt gerai tik reikia,
Katraš mudviejų tur tiesą.
(„Na, pabausiu aš tą biesą!“)
Atsimink tiktai, velnioke,

Sutartis juk buvo tokia:
Tiek ir tiek metams sukakus
Ir mane imt atsiplakus,
Tau tris darbus duot galėsiu,
Kokius tik aš panorėsiu.
O tu, nors būtų sunkiausia,
Išpildysi ko veikiausiai.
Matai šyvi pabalnotą
Ant karčiamos ištepliotą?
Na, tai padaryk dėl dyvų,
Kad aš jį turėčiau gyvu.
Iš smilčių nusuk kančiuką,
Kad būt kuo paplakt arkliuką!
Ir namai reik budavoti,
Kad turėčiau kur sustoti.
Namų reikia ne medinių,
Iš grūdų tik riešutinių,
Stogo iš žydų barzdelių,
Lotų iš aguongrūdelių!
Kiekvienon iš aguonaičių
Trejetą įkalk vinaičių —
Mierą imk iš to uknorio:
Trys coliai ilgio, du storio! —

Kaip tik velnias tai išgirdo,
Štai jau šyvį šeria, girdo,
Štai iš smilčių kančių traukia
Ir Tvardausko einant laukia.
Tvardauskas lyg išsigando,
Bet užsėdęs šyvį bando.
Jam bemitrinant žirgelį,
Ans pastatė ir namelį.
— Na, viršus žygiu šiuo tavo,
Bet neatlikai dar savo:
Švento vandens ve bliūds pilnas,
Lįsk ir prauski savo vilnas! —
Velnias purtosi ir prunkščia,
Prakaituoja, cypia, unksčia;
Ponas liepia, tarnas eina,
Turi atlikti kaleiną.
Velniui n'itiko maudyklė.
— Brrmm! — išsoko lyg šaudyklė. —
— Dar galiu pats pasigirti:
Atlikau bauriausią pirtį! —
Tvardauską ima piktumas.
„Na, truks velniuko tvirtumas!“
— Viršus tavo, tai jau ką čia!

Ar matai tu mano pačią?
Metams aš pas Belzebubą
Apgyvensiu tavo stubą.
Turi per tą laiką tikti
Pačios mano vyru likti.
Prisiek jai meilę, dorumą
Ir visur kur paklusnumą.
Jei tai n'išpildyta lieka,
Sutarimas ein per nieką! —
Velniukas krypt pusiausaite,
Pusake dirst į pataitę,
Lyg klausytų, lyg žiūrėtų,
O čia vyrs ištrūkt norėtų.
Kad Tvardauskas taip jį grumdo,
Nuo lango ik durų stumdo,
Tik šmurkšt per klingio plyšiuką...
Tai tiek ir matė velniuką.

DAINOS

Pagal M. Konopnickienę

1.

Joja karan pats karalius:
Žvengia žirgas, kasa žemę,
Triūbos skardžiai aidi ore —
Garbę ir godonę lemia.

Ein' Jonužis į tą karą:
Šiurkštūs vėjai staugti ima,
Ūžia, ošia žalios girios —
Liūdną lemia tai likimą.

Praded' kovą, švilpia kulkos,
Lygumoj kareiviai spinta.
Kaip liūtai karaliai imas,
O tyliai Jonužiai krinta.

Grižt' karalius nugalėjęs,
Žirgo neišlaiko tarnas...
Miršta pažeistas Jonužis —
Jau aplink jį suka varnas.

Su varpais sutink' karalių,
Pokylius visur jam ruošia,
Kvietkomis iškloja kelią,
Vainiku jo galvą puošia.

O Jonužį kad lydėjo,
Verkė giminės, motutė...
Tik ieva liūdnei lingavo,
Tik raiba kukau¹³ gegutė.

2.

Dievuli mano, kam gi tu leidi
Šaltąją rasą,
Matydams mane bado prispausta,
Nuogą ir basa?
Ar nepakanka, kad žmogus verkia
Čia ant žemelės,
Sidabro tartum ašaras lieja,
Lyg tos naktelės?

*

O kad tiktai aš tyčia nueičiau
Laukan mūs tyran

Ir suskaityčiau, kiek ten ant dirvų

Ašarų byra . . .

Iš tokių sėklų tai baisu būtų

Pasėlį piauti:

Visi juk pėdai būtų raudoni —

Kraujo išplauti.

*

Sulauksim rytą spindulius karštus

Saulės šviesiosios —

Sugers jie visą rasą nuo dirvų,

Pievos žaliosios.

O kad galėtų ašarų mūsų

Jūros išsekti,

Tam, Dieve mielas, visą pasaulį

Reiktų uždegti.

3.

Trys takai iš buto eina

Ten, kur lemia žmogui dalį:

Viens tiesiog per slenkstį veda,

Kur laukelį dirb' begalį;

Kits — po kairei, kur iš tolo
Karčiama marga vilioja;
Trečias — link kapų, kur guli
Gentys, žemėms užsikloję.

*

Ant to pirmo — darbininkų
Prakaitas į rasą virto.
Ant to antro — vaiks nudriskęs
Juokiasi iš tėvo girto.

O ant trečio kapo stovi
Įkasti juodi kryželiai,
Rytmečiais žiogai ten čirškia,
Verkia ten balti berželiai.

• *

Tais tiktai takais sermėgiai
Per vargus, išblyškę, breda.
Kas gi jiems parodys taką,
Kurs į dvasios svieta veda?

4.

Daug gražių žvaigždelių
Danguje ten spiečia.
Nemanyk, varguoli,
Kad tai tau jos šviečia.

Ta, kur aiškiai žiba
Viršumi pušyno,
Lyg saulelės sklypas —
Pono, mūs kaimyno.

Šitoji auksinė,
Kur tenai iš šono
Virš upelio spinkso —
Kunigo klebono.

Šita, štai, trečioji,
Ta pasidabruota,
Kur tarytum mirksi —
Vargamistrai duota.

Mat, visi žvaigždelėms
Pasigirti gali,
Tau tiktai netenka,
Vargdieni — bedali.

Kitąsyk žvaigždes juk
Dievas iš malonės
Uždegė, mat, lygiai, —
Pasakoja žmonės.

Ponų nei varguolių
Nieks tad neregėjo
Ir kiekviens paskirtą
Žvaigždę sau turėjo.

Kad suspaudė skurdas
Žmogų neturtingą,
Skyrė sau žvaigždynai
Kelią ypatingą:

Ponų vis dar žiba,
O žmonių išmirę —
Ašaromis tapę...
Į laukus subirę.

5.

Žagrę į rankas tas tik teima,
Kas, numylėjęs žemę tą juodą,
Žino, kaip gilų arti arimą,
Kas šaltai rasai nepasiduoda,

Kas laukų žino kalbos posmus —
Ašaras ir skausmus.

Tas tik akėčias traukti tegali,
Jau išbandytas ant tų kalnelių,
Kas yr vargingą perspėjęs dalį
Šitų sermėgių mūsų žmonelių,
Kas, kaipo brolis, išties rankas
Į pirtis¹⁴ jų menkas.

Tam tiktai tinka dalgis iš plieno,
Ateityje kas tikis kirtimo,
Kas tylią naktį laukia iš vieno,
Užtekant aušrą, dvasios kvėpimo.
Kas jau ne kardo — norago šauk'.
Jūs, atšalėliai, lauk!

TROŠKIMAS

Pagal V. Gomulickį

Kad alkaną dainomis pasotint galėčiau,
Versčiau dainas į duoną ir jus papenėčiau,
Kuriems duonos kąsnelis labiau reikalingas,
Kaip saldus dainų balsas, betgi apgavingas.

Kad tiktų mano dainos nuogam apsidengti,
Aš imčiau iš dainelių tuoj verpalus rengti
Ir pridengčiau tą vargą, kursai jus taip žeidžia,
Nes nuogas apdengimo, o ne dainų geidžia.

Kad iš dainų galėčiau pastatyti sienas,
Tai dvasią išdainuočiau, idant jūs kiekvienas
Užsislėptų nuo saulės spindulių skaudingų
Ir nuo gamtos tyčiojimų nemielaširdingų.

Bet daina tolyn lekia, troškimas gi lieka...
O kad silpnumas spaudžia ir laiko per nieką,
Trenkčiau kankles į žemę iš gailėsčio tvano,
Kad jums jos nenaudingos, o vargdieniai mano!

Taigi jau lēk, dainele! Ant griuvésio naujo
Tu būk kviesliu ramybés, ne verksmo, ne kraujo!
O n'įstengdama kūnui — dvasiai peną tyrą
Nešk ir mokink, kad veltui ašaros nebyra!

ŠIRDIS

Pagal Richepiną

Turédams krūtinę piktumo pripiltą,
Aš motiną savo nudėjau senyvą
Ir, peilį įleidęs lavonan jos šiltą^{14a},
Išplėšiau padūkęs jai širdį dar gyvą.

Kada gi, tą širdį teriodams baisiausiai,
Pasiutusiom kojom ją spardydams, kuldams,
Parpuoliau į kraują, širdis toji klausia:
„Vaikeli, ar tu nepasižeidei, puldams?“

SAMSONAS

Sekimas

Gaazoj triukšmas ir sumišimas —
Tautos paskirta šiandieną šventė.
Nes jau Samsono baisus keršimas,
Ką pilistėnai taip ilgai kentė,
Šią dieną galą atrast turėjo.
Stiprus Samsonas, Samsons pagirtas
Dabar nuliūdes, bailus, netvirtas.
Nuleidęs galvą, žemyn žiūrėjo.
— Baisus Samsonai! Ar tai teisybė,
Kad tu didžiūnų esi grožybė,
Kad ištarimas tik tavo vardo
Žmonių būrius tuoj išskirsto, ardo?
Ir mes juk baimės, matai, pripilti
Tavojo vardo, bet turim viltį,
Kad mūs varguolių pasigailėsi,
Toliau žudyt jau nebenorėsi.
Ko taip nuliūdes? Kas atsitiko?
Ar mūsų žaismas tau nepatiko?
Tyli, tarytum žemes pardavęs?

Žinai, ko norim prašyti tavęs?
Į stiprią ranką kankles paėmęs,
Tu milžinų mums užveski dainą,
Išgarbink savo su mumis vainą,
Paskui, į šonus rankas įrėmęs,
Pašok truputį! O kaip paliausi,
Šiek tiek galėsi pasidrūtinti:
Nuo pietų kaulus apgraužti gausi
Ir vandenėlio atsivėdinti.
Na, pasijudink! Dėl ko nešoki?
Ar taip sustingęs? Ką? Ar nemoki? —
Taip pilistėnai Samsoną barė,
Ir tyčiojosi — juokus sau darė.

.

O, pilistėnai! Linksmi jūs, siaučiat,
O galo savo tik nenujaučiat!
Ar nematyt jums, žiūrint iš šono,
Kaip atsimainė štai veids Samsono?
Ar jau užmiršot tą veidą jojo,
Kada būrius jūs viens apvaliojo?
... Samsons išblyškęs štai atsigavo —
Pajuto seną tvirtybę savo.
Apkaito veidas, šviste nušvito,

O iš akių jo žaibai tik krito,
(Jau pilistėnai jį toki matė),
Nusišypsojo, plaukais pakratė,
Aplinkui save akim nunėrė,
Dantims sugriežė, stulpus nutvėrė,
Kurie prilaikė stogų svarbumą
Ir namo sienų visą tvirtumą...
Staiga papurtė... troba sugriuvo.
Visi pradingo, viduj kur buvo.

DĒL KO ŽYDAI NEVALGO KIAULIENOS

Sekimas

Anuomet, kada Kristus ant žemės keliavo,
Platindamas tarp svieto šventą mokslą savo,
Sykiu su mokintiniais, kaip raštas mums sako,
Į Lietuvos miestelį taipogi nukako.

Tada žydai surinko savųjų daugybę
Ir taikėsi patrempti mūs Kristaus didybę.
Apsvarstę ir ištare rodą paskutinę,
Užslėpė vieną žydą, apvertę statinę.
Tad, iš kuopos išlindęs, tarė Kristui rabins,
Tikėdams, kad jo garbę išsyk nugalabins:

— Girdėjom, tu galybę turi neištirtą,
Rodai didžius stebuklus, garbę gavai tvirtą.
Parodyki ir mumis stebuklą nors vieną,
Į tave įtikėsim tuoj, kad ir šią dieną.
Matai šitą statinę? Medus joje buvo.
Dabar gi pasakyki, kas į ją pakliuvo? —

Žydelliai labai džiaugės iš išmislo tokio,
Nes rodės, nesulauksią atsakymo jokio,

O rabins tik raižėsi ir rankomis plakė.
— Po statine gul' kiaulė, — Kristus jam atsakė.
Rodės, kad iš tų žodžių tik juoktis privalo.
Taigi didis ir mažas juokėsi be galo.
Tik štai, iš po statinės išlenda degloji —
Žydams atėmė žadą naujienėlė toji.
Sunku juk netikėti, kada akys mato,
O degloji, išlindus, ausimis tik krato
Ir žviegdama nubėgo į atvirą lauką,
Kur piemens ganė bandą. Nelaimingą auką
Žydai atrast ketino, šerius nušiūruoti
Ir likusiems našlaičiams tėvą atiduoti.
Ieškojo gana ilgai, bet neatitiko,
O Ickus tarpe kiaulių kaip liko, taip liko.

Dėl to tai žydai nieko nedaro kiaulienai,
Nes Ickaus neatranda dar iki šiai dienai.
O sviete visi žino tą žydišką būdą,
Kad žyds žydą nekanda, ar riebę, ar kūdą.

P A S A K Ě Č I O S
SEKANT KRYLOVU

GEGĖ IR GAIDYS

— Tai tik tu laimingas, gaiduti broleli,
Turėdams taip garsų ir gražų balselį! —
— Tai, ką balsas mano, gegyte sesute!
Tu tai gali švelnią išvesti giesmutę!
Jau vis viršesne juk giedotoja liksi:
Kitos tokios girioj tikrai ne'titiksi! —
— Taveš tai per amžius klausyti galėtum. —
— O tavo, sesele, tikrai, dievaži,
Gaida taip patogi ir tokia graži,
Jog, kaip tik nutilsi, belaukdamas nokstu,
Kaip nors kad greičiau tik giedoti pradėtum.
Jau ko nedariau aš — taipos neišmokstu!
Mat, jūs gegės visos, žiūri, lėtos tokios. —
— Už tai, broli, ačiū! Bet tu, kad tik stotum,
Tai rojaus net paukštį lengvai pragiedotum. —
Žvirblys, pasisukęs, pasakė jiems šita:
— Užkimkite judu, viens girdamas kitą —
Blogs judviejų balsas, jis niekam netiko,
Nors jį ir išgyrėt, blogu pasiliko. —

Už ką gaidys gegę taip girti prispyrė?
Už tai, kad gegutė gaidelį pagyrė.

VILKAS IR LAPĖ

Laputė, vištienos pririetus
Ir tiek palikus, kad antri būt pietūs,
Po kupeta užsnūdo valandėlę menką.
Štai žiūri, į svečius pas jąją vilkas slenka!
— Žinai, kūmyte, vargas spaudžia!
Ir šunes taip pikti, piemuo nesnaudžia...
Tai ant tuščios dūšėlės¹⁵ valkiojuos per dien.
Kad gaučiau nors nugraužt kaulelį vieną!
Jei nuo bičiulių pašalpos nelauktum,
Tai imtum, rodos, tuoj ir pasismaugtum!
— Ar tai gal būti? — Oi, sakau teisybę! —
— Pažįsti, kūmai, manąją gausybę¹⁶:
Bičiulio savo neapleisiu aš nė vieno.
Na, valgyk sveiks — štai kupetaitė šieno! —
Vištienos lapė neminėjo.
O vilks mėsos, ne šieno malonėjo.
Ir, pas kūmutę nieko nenustvėręs,
Namo sau dūlino, nei valgęs, anei gėręs.

Kitiems ir žmogus noriai tai teikia,
Ko jam pačiam jau visai nereikia.

APUOKAS IR ASILAS

Per girią ėjo asilas apspangęs:
Į didį kelią buvo išsirengęs.
Sutemus, prieina baisų tankumyną —
Na, ir paklydo, sakant tiesą gryną.
Sustojo vargšas ir gailiai vaitojo.
Laimė, kad krūmuos apuokas snapsojo.
Jis, pagailėjęs to pakeleivingo,
Žadėj' vadu būt žvėries nelaimingo.
Apuokas naktį, nors būtų tamsiausia,
Pažįsta, mato viską kuo geriausiai.
Užtūpė veikiai ant asilo sprando,
Ir jau abudu keliaut toliau bando.
Balas ir duobes, kelmelį kiekvieną
Prasilenkdami, sau drožė, kaip dieną.
Rytą, dar saulė šviesi netekėjo,
Pakeleivingi iš girios išėjo.
Tad asils melsti apuoko malonės,
Kad vadu liktų jo visos kelionės.
Mat, pravadyrių¹⁷ norėjo sau gauti,

Paskui per svieta išilgai keliauti.
Asilo prašyms apuokui patiko,
Ir vadžiot spangi kvailys pasiliko.
Dienai prašvitus, tarytum ant juoko,
Aptemo akys varguolio apuoko.
Kad ir nemato ir akyse juoda,
Bet kelią rodo — giliuoti neduoda.
— Pasuk į kairę — po tiesei¹⁸ duobutė! —
Po tiesei nieko, po kairei grabutė¹⁹.
Dar kiek į kairę! — O ten duobė buvo.
Abu į duobę ant sprando įgriuvo.

Kas tik klausė kvailo vado,
Tas tikrai nelaimę rado.

VEIDRODIS IR BEZDŽIONĖ

Bezdzionė, veidrody pamačiusi save,
Stukt mešką su alkūne, atsikreipti liepia:
— Žiūrėki, tai dar snukis! Kad tave!
Tai susiraukia, tai vėl išsišiepia...
Biaurus be galo! Jeigu aš
Į jįjį panėšėčiau... smaugčiausi, dievaž!
Žinai, kūmute, tarpe mūs sesukių
Atrastume daugybę tokių snukių. —
Meška bezdzionę kolyti pradėjo:
— Geriau būt, kūma, atsiminti šita:
Pažvelk pirma į save — liausi darkius kitą! —
Vienok meškos roda nuėj' ant vėjo.

Akyj artimo savo kiekviens mato spalį,
O savo akyj sparo patėmyt negali.

VILKAS IR KATINAS

Iš girios vilkas greit į kaimą bėgo —
Ne į svečius, tik gyvastį ganydams,
Nes kailio savo palydėt nemėgo,
Taigi jau rietė, kaip tik įmanydams.
O paskui vilką pėdomis iš girios
Medžiotojai jau su šunimis vijos.
Tikėjo Pilkis kieman kur įnerti,
Tik vartai buvo lyg tyčia užverti.
Per kaimą bėgdams, rado jis Rainutį,
Kurs ant vartelių šluostė sau snukutį.

— Brolyti dobiliuk!

Sakyki tuoj, netruk:

Kuris čia iš visų geriausias kaime?
Kas atitolins nuo manęs nelaimę?
Girdi šunų lojimą, balsą rago?
Tai viskas eina ant manęs nabago! —
Taip vilkas skundės ir drebėj' iš baimės. —
— Štai, Jurgis mus išgelbės iš nelaimės. —
— Tai, kad ant manęs jis užpyko,

Kaip kumelaitė jam nunyko. —
— Tai dūlink greit pas Tamošiuką! —
— Mat, nuglemžiau ir jam veršiuką. —
— Na, pabandyk gi pas Motiejų! —
— Ir tas avių neteko dviejų. —
— Tai bėk greičiau į Tado kiemą! —
— Ir jam nusikaltau šią žiemą. —
— Gali ir be pagalbos likt...
Na, dar bandyk nubėgt pas Pošką! —
— Bijau su juo ir susitikt:
Nuo pernai piktas dar už ožką. —
— E! kaip matau, tai neturi kur dėtis.
Visiems panagėse tu apsiskelbęs.
Na, kas piktadario norės gailėtis
Ir kas tave savajam vargui gelbės?
Tai kaime mūs nerasi toki kvailą.
Tikrai, nors tavęs ir labai man gaila,
Bet būdams kaltas, skųstis liauk!
Ką pasisėjai, tą ir piauk!

LAPĖ IR ASILAS

— Iš kur eini, galvočiau ilgaausi? —
Sutikus asilą, laputė klausė.

— Ugi, kūmute, pargrižtu nuo liūto.
Na, tu man šitaip iš narsaus ir drūto
Pavirsk į tokį nieką suvis menką:
Kad kitąsyk jis, būdavo, užrink',
Tai ošia, staugia net giria aplink,
Iš baimės, būdavo, ir pabėgėti tenka.
O kad dabar, kūmyte, jį matytum!
Palieges guli urvoje, tarytum,
Nė atsidvesti iš skausmų negali.
Dabar žvėris kiekvienas, praeidams pro šalį,
Senuosius skriaudimus atkeršyt geidžia:

Vieni ragais,

Kiti nagais,

Kaip kam smagiau yr, liūtą žeidžia. —

— Ir tu ant liūto šokai? — lapė tarė.

— O kaip? Dariau, ką ir visi aplinkui darė.

Tai, ana ve! Įspyriau juk ir aš nabagą —
Tegul ir asilo pažįsta nagą!

Elgiasi lygiai ir žmonės nedori:
Pakol didžiūnu esi ir tvirtybėj,
Tokioj aplinkui slankioja žemybėj,
Jog į akis tau pažiūrėt nedrįsta.
Nupulk žemyn tik — nori, ar nenori,
Visi, kiek gali, tad tau išigrysta.

VILKAS IR ĒRIUKAS

Ēriuks, ištroškęs sykį vieną,
Nubėgo gerti pas upelį,
O plynia atnešė tą dieną
Ten pilkąjį vilkelį.
Vilks, vos išvydo tik ėriuką,
Padrykt prie jo ir jau aplinkui suka.
Bet, taikydams parodyt, kad darąs teisingai,
Baudžias tiktai kaltus, surink' baisingai:
— Tu, diege prakeiktasis!
Iš kur drąsumas tasis
Su murzinu snukiu čia vandenį man teršt?
Aš galvą kiekvienam nutrauksiu,
Kas tik norės man ką paveržt!
Ir su tavim ilgai nelauksiu! —
— Jei man Šviesiausias Vilkas duotų tik drąsu
Išreikšti mano nekaltumą,
Tai pripažinčiau, kad nuo Jo Šviesybės
Pavandeniui per šimtą žingsnių aš stovėjau
Ir iš teisybės

Jam gėrimo sudrumsti niekaip negalėjau. —
— Na, ar tai aš meluoju? Tu, stačioke!
Kaip išdrįsai išbliauti kalbą tokią?
Ee... dabar atsimenu gerai, vyruti:
Juk užpernai išplūdai tu mane truputį!
O pamenu, tur būt, net šitoje pat vieto²⁰. —
— Dar užpernai manęs nebuvo nė ant svieto. —
— Tai tavo brolis tad mane iškolio'. —
— Aš neturiu nė vieno brolio. —
— Na, tai kas nors iš tavo giminės.
Man pikto geidžia šunes, piemens ir visi jūs,
O tavo giminė tai persekioja išsigijus...
Na, mano priešininkai mane paminės!
O tu už jų kaltes man užmokėsi. —
— O aš kuo kaltas? — Ar dar netylėsi?
Nubodo man klausyti tavęs. —
Ir tuoj ėriuką, į dantis pagavęs,
Nusinešė pietums į tamsią girią.

Ant svieto dedasi taip pat: prieš tvirtą
Silpnam visur visad kalto būt skirta.

KIAULĖ PO AŽUOLU

Po ažuolu syki degloji begėdė
Nukritusių gilių taip daug prisiėdė,
Kad kniubo ant vietos ir užkrankė garsiai.
Kiek reikiant pramigo ir stvėrėsi narsiai
To ažuolo pačio šaknis tuoj knaisyti.
— Na, tik savo šnipą gali suvaldyti!
Juk ažuols išdžiūt gal! Paliauk darius nieką!
Iš medžio viršūnės ją varnas taip barė.
— Na, vai tegul džiūsta! Tai didelė baimė!
Kad augtų nors gilės, tai būtų man laimė.
Tegul ir nė vieno ažuolo nelieka,
Dėl to neraudosiu! — Tada ažuols tarė:
— O tu, besarmate!
Na, kas gi tai matė
Tokius niekus pliaukšti?
Kad šnipą galėtum pakelti į aukštį,
Ant manęs giles tu tikrai pamatytum
Ir nereikalingai manęs nedarkytum. —

Ir nuo prasčiokų išgirsti tenka
Kiaulišką tokį mokslo peikimą;
O jie pražiopso dalyką menką:
Kad iš to mokslo naudą sau ima.

APYNYNS

Darže išaugęs apynėlis
Aplinkui smaigą vyniotis pradėjo,
O netoli stovėjo
Jaunutis ažuolėlis.

— Tegul kas kokią naudą paminės
Iš ažuolaičio, štai, ir jojo giminės!
Ar kuo nors už tave jisai aršesnis²¹?
Tik vienu tiesumu jau tu už jį viršesnis!
(Taip smaigui apynys dėl ažuolo dejuoja).
Tai neva lapai, še, ant jo žaliuoja,
Bet koki šiurkštūs! O žiedai vėl koki!
Tikrai aš nežinau, už ką gi nieką tokį
Ir žemė dar ikšiol maitino! —
Štai, smaigą daržininks į pečių šmakšt įbruko,
O vieton jojo ažuolaitį pasodino.
Prigijus ažuolaičiui, apynys netruko
Tuoį prisiplakt prie ažuoliuko,
Ir nuo to laiko jis geriausias,
Jau jį tik giria — jis viršiausias.

Taip daro žmogus veidmainingas:
Kol jam esi nereikalingas,
Visur tave išniekin' ir išpeikia.
Tegul tik tavęs jam prireikia,
Kaip bematai, kitokiu stojas —
Pirmiausias laižo tavo kojas.

ŽMOGUS IR ANGIS

— Seniai jau mane noras ima
Pamest tarp mudviejų nesutikimą.
Mat, šiandien jau manęs nė saugotis nereikia.
Nuo šiosios valandos aš tik prie gero linkus,
Širdis visiems tik gera teikia.
Ne ta aš — ir oda numauta jau anoji. —
Angis taip sako žmogui, jo kieman atslinkus.
Žmogus, pagriebeš lazda, angiai tarė:
— Oda tikrai nauja, vienok širdis senoji! —
Ir dvasią iš angies išvarė.

Tik sykį tu užsitarnauk,
Kad svietas netikėtą tau,
Tai apsimesk paskui meiliu,
Geru, padoriu ir švelniu,
Ir veidmainiauk, kaip nori sau,
Tik gero jau iš to nelauk:
Neatsigriebsi jau suvis —
Patiks tave angies dalis.

I Š N A Š O S

- ¹ Patarimą.
- ² Baidyklė.
- ³ Pasivaišinti.
- ⁴ Nustojo, prarado.
- ⁵ Kapsas — V. Kudirkos slapyvardis.
- ⁶ Kurpių vartojamas diržas siuvamiems batams paveržti.
- ⁷ Visuomenei.
- ⁸ Sutartis.
- ⁹ Surašytas.
- ¹⁰ Cirografas — raštu duotas pasižadėjimas.
- ¹¹ Aštrus žodis, karti tiesa.
- ¹² Garbės žodis.
- ¹³ Kukavo.
- ¹⁴ Pirkias (?).
- ^{14^a} Šiltan.
- ¹⁵ Nieko neėdęs.
- ¹⁶ Dosnybę.
- ¹⁷ Vadovą.
- ¹⁸ Dešinėj.
- ¹⁹ Griovelis.
- ²⁰ Vietoj.
- ²¹ Pranašesnis.

REDAKCIJOS ŽODIS

Šis Vinco Kudirkos „Laisvų Valandų“ leidimas paruoštas, pagrindu paėmus jo paties rankraščius: 1. „Laisvos valandos. Eilės parašė Vincas Kapsas“; 2. „Pasakos pagal Krilovą parašė Vincas Kapsas I“. Abu rankraščiai laikomi Vytauto Didžiojo Universiteto bibliotekoje, kuri juos gavo iš „Varpo“ ir „Ūkininko“ redakcijos archyvo.

Šiame leidime sumoderninta rašyba, kai kurie barbarizmai pakeisti atitinkamais lietuviškais žodžiais (vietomis to neleido padaryti ritmo ar rimo reikalavimai), pridėti retesnių ar sunkiai suprantamų žodžių paaiškinimai.

Šis leidimas nėra griežtai moksliskas, — jis skiriamas plačiajai visuomenei ir mokyklai. Dėl to redakcija ir padarė minėtuosius nedidelius pakeitimus.

TURINYS

Originalinė lyrika

	Psl.
Varpas	9
Labora	11
Gražu, gražiau ir gražiausia	13
Artojo skundas	14
Ne tas yra didis	17
Tautiška giesmė	19
Žvirbliai ir kaliausė	20
Šiaučius ir gizelis	22
Maniesiems	24
Lietuvos šviesuoliams	25
Valerijai	27

Sekimai ir vertimai

Motinai (pagal Kl. Junošą)	31
Nemunui (pagal Ad. Mickevičių)	32
Vilija (pagal Ad. Mickevičių)	33
Ponia Tvardauskienė (pagal Ad. Mickevičių)	35
Dainos (pagal M. Konopnickienę)	41
Troškimas (pagal V. Gomulickį)	48
Širdis (pagal Richepiną)	50
Samsonas (Sekimas)	51
Dėl ko žydai nevalgo kiaulienos? (Sekimas)	54

Pasakėčios, sekant Krylovu

	Psl.
Gegė ir gaidys	59
Vilkas ir lapė	60
Apuokas ir asilas	61
Veidrodis ir bezdžionė	63
Vilkas ir katinas	64
Lapė ir asilas	66
Vilkas ir ėriukas	68
Kiaulė po ąžuolu	70
Apynys	72
Žmogus ir angis	74
Išnašos	75
Redakcijos žodis	76